

GERAADPLEEGDE LITTERATUUR:

Dr. J. E. Elias. De Vroedschap van Amsterdam; 1578—1795; 2 dln., Haarlem 1903/05.
Dr. G. W. Kernkamp. Regering en Historie van Amsterdam in de 17de eeuw: Amsterdam in de 17de eeuw door Dr. A. Bredius e.a. Dl. I, 's Gravenhage 1897.
Jaarboek Niftarlake 1930.
Jaarboek der Vereniging Amstelodamum XIII (1915).
Tijdschrift De Navorscher 1894.

Nicolaas Witsen and his Ancestors,

by G. 't HART.

In 1946 a number of drawings representing some of Witsen's maternal and paternal ancestors were found in the "Manor House" of Heenvliet, in a dossier containing genealogical notes by Nicolaas Witsen, the famous Burgomaster of Amsterdam. The first two drawings are portraits of *Claes Claesz. Gaef*, Nicolaas's great-great-grandfather, who died in 1561. The third portrait represents *Trijn Claes Gaef*, his daughter and Witsen's maternal great-grandmother (1547—1619). The fourth portrait is that of *Lambert Cornelisz. Opsy*, Witsen's great-grandfather, Secretary of Amsterdam in 1578, Trijn Gaef's first husband. Drawing 5 shows his family coat of arms. Trijn remarried the well-known Amsterdam architect, surveyor and sculptor *Joost Jansz. Bilhamer*, whose portrait (see No. 6), like the others, was copied by Witsen from an unknown painting. The seventh portrait represents Witsen's grandfather, *Lammert Lammertse Opsy* (1583—1637). Portraits Nos. 8 and 9 both show Nicolaas' great-great-grandfather *Cornelis Lammertse Opsy*, who died in 1579. Two portraits by the well-known painter Janus Lutma the Younger represent Nicolaas's mother and father, *Catharina Opsy* and *Dr. Cornelis Jansz. Witsen* (see Nos. 10 and 11). The portraits mentioned above were probably copied by Nicolaas Witsen himself from group portraits of Companies of Civic Guards. Of the Witsen family, we have a portrait of his grandfather *Jan Cornelis Witsen* (1569—1636) (portrait No. 12). Drawing No. 13 is a copy of a portrait of *Jonas Witsen*, a brother of Nicolaas' grandfather. The "Company of Arquebusiers" from which this copy was made is in the Rijksmuseum (No. 2584a), a reproduction of which has been added for purposes of comparison (No. 14). The same has been done with the portrait of *Jan Witsen*, an uncle of Nicolaas (see portraits Nos. 15 and 16). This series of unknown portraits may give rise to a renewed examination of pictures representing Companies of Arquebusiers still extant in the Rijksmuseum and elsewhere.

Niet Christoffel van Utrecht maar „Meester B”

door R.-A. d'HULST.

In zijn „Noord-Nederlandsche Schilderkunst”¹⁾ schenkt G. J. Hoogewerff, op tamelijk uitvoerige wijze, aandacht aan de figuur van Christoffel van Utrecht. Van deze meester was op dat ogenblik geen enkel werk met zekerheid bekend. „Geheel onverwacht”, schrijft de auteur, „krijgt men echter vasten grond onder de voeten, wanneer men te Ixelles, voorstad van Brussel, het „Musée Communal des Beaux-Arts” komt bezoeken. Met de collectie J. B. Willems aan de municipaliteit gelegateerd, hangt daar, onopgemerkt, een klein portret op paneel, dat de genoemde verzamelaar op een

¹⁾ G. J. Hoogewerff, De Noord-Nederlandsche Schilderkunst, 1941—42, dl. IV, p. 252.

zijner reizen uit Spanje heeft meegebracht²⁾). Het stelt voor een edelman uit het Portugeesch geslacht de Sampayo en het draagt ter keerzijde den naam van Christophorus Ultrajectinus''³⁾).

Uitgaande enerzijds van de aanwezigheid van deze inscriptie op de rugzijde van het paneel en anderzijds van het feit, dat dit portret uit Spanje werd meegebracht en de voorgestelde figuur een Portugees edelman zou zijn, meende de auteur hier met zekerheid voor het eerste gekende werk van Christoffel van Utrecht te staan. Met dit portret bracht hij, niet zonder strikt voorbehoud echter, een *H. Maria-Magdalena boetende*⁴⁾ en, verder hiervan uitgaande, een *Bewening onder het Kruis*⁵⁾, in verband.

Later⁶⁾ komt hij op de identiteit van de voorgestelde jonge man terug. Het zou namelijk, ingevolge een onderzoek ingesteld door J. K. de Terwangué, een lid zijn van de familie De la Faille, vermoedelijk Jean De la Faille, die op 8 Augustus 1562 te Praag door Keizer Ferdinand I in de adelstand werd verheven.

Ik had gelegenheid het paneel (eik, H. 46.5, Br. 38.5) in het Koninklijk Museum voor Oude Schilderkunst van België te Brussel, waar het zich thans in bewaring bevindt, van naderbij te bezien (afb. 1). Het stelt een jonge man voor in borstbeeld, $\frac{3}{4}$ naar rechts gezien, voor een effen grijze achtergrond, in evenwichtige verhouding tot de omgevende ruimte. De figuur is gevat in een sterk gespannen lineair contour. Een ietwat te rode onderste helft van het gelaat gaat geleidelijk over naar een lichtere en juistere toon, die bij het voorhoofd schier van ivoor lijkt. Tegenover de heldere, doorschijnend-witte kraag, staan het donker hoofddekseel (waarschijnlijk gere-toucheerd) en het nauwsluitend wambuis, waarin enkele beige tonen door het glinsterend gitzwart geheel breken. De schildering is glad, de streek teder en van een nerveuse gevoeligheid. Dat wij hier voor een knap portretschilder staan lijdt geen twijfel: de expressiviteit van ogen en mond getuigen hiervoor. De recht op de toeschouwer gerichte, maar enigszins terughoudende, blik en de gesloten mond met brede vooruitgestoken onderlip, zijn van een man met een fier en misschien ietwat misprijzend karakter. De houding is edel, voornaam en gereserveerd.

Bovenaan rechts bevindt zich het blazoën van de voorgestelde persoon en, er boven, zijn ouderdom, 28 jaar. Links, aan de bovenrand, is duidelijk, alhoewel het paneel op die plaats enigszins versmalt, het jaartal 1573 te lezen en daaronder het monogram B (afb. 2).

Het wapen is wel degelijk dat der familie De la Faille⁷⁾. Dat de voor-

²⁾ Katalogus Mus. Elsene, n° 700, Van Utrecht: Portrait d'un membre de la famille Sampayo.

³⁾ G. J. Hoogewerff, op. cit., afb. 112.

⁴⁾ G. J. Hoogewerff, op. cit., afb. 113.

⁵⁾ G. J. Hoogewerff, op. cit., afb. 114.

⁶⁾ G. J. Hoogewerff, op. cit., dl. V, p. 103

⁷⁾ J. B. Rietstap, Armorial Général, 2de uitg., dl. I, p. 643.

AFB. 1. MEESTER B. PORTRET VAN EEN JONGE MAN UIT HET GESLACHT DELLA FAILLE.
BRUSSEL, KON. MUSEUM VOOR OUDE SCHILDERKUNST.

gestelde Jean De la Faille zou zijn, lijkt mij echter ten zeerste onwaarschijnlijk. Inderdaad, wij staan voor een man die in 1573 op 28-jarige ouderdom werd geportretteerd, dus omstreeks 1545 werd geboren. Identificeren wij hem met Jean De la Faille, dan zou deze laatste in 1562 op 17-jarige leeftijd door Keizer Ferdinand I in de adelstand zijn verheven. Bovendien heeft een Röntgenonderzoek uitgewezen, dat het blazoen naderhand is bijgeschilderd. Met het blote oog is overigens zichtbaar dat het van een andere, minder goede hand is. Men lette eens op de slordig geschilderde lelies en op de onderste leeuwenkop waar men vergeten heeft de ring te schilderen, die hij op andere De la Faille-blazoenen in de muil houdt. Dit wijst er op dat de man in de adelstand werd verheven nadat hij geportretteerd werd, dus na 1573.

AFB. 2. DETAIL MET JAARTAL EN MONOGRAM.

Uit inlichtingen, mij welwillend verstrekt door barones Antoine della Faille d'Huyse, „Conservator” van de archieven der verschillende takken van de familie della Faille, blijkt dat Jean della Faille (de Jonge) te Antwerpen in 1542, zoals een schepenakte het aanwijst, werd geboren. In 1573 was hij dus reeds 31 en niet 28 jaar oud.

Waarschijnlijk is het, dat wij voor het portret staan van één zijner broeders, hetzij Martin, geboren in 1544, hetzij Charles, geboren in 1546 te Antwerpen.

De rugzijde van het paneel, in ruw hout, draagt geen enkele inscriptie alhoewel gezegd dient te worden dat, ten einde een herstelling toe te laten, er vóór enkele jaren een verticale strook van ongeveer 3 cm breed over de ganse hoogte is weggeschaafd. Zelfs indien de keerzijde ten tijde dat G. J. Hoogewerff ze waarnam, de inscriptie „Christophorus Ultrajectinus” droeg, zal men moeten aannemen dat deze verkeerdelijk werd aangebracht. Indien, zoals G. J. Hoogewerff het aanvaardt, Christoffel van Utrecht in 1557 op 59-jarige leeftijd is overleden⁸⁾, moeten hiervoor geen verdere argumenten worden aangehaald. Over het jaar van Van Utrecht's dood is men het echter nog niet eens. Zo wordt door Reiss Santos beweerd „dat er

⁸⁾ G. J. Hoogewerff, op. cit., dl. IV, p. 252.

documenten bestaan in Portugal, die duidelijk aangeven, dat hij nog veel langer leefde, zeker tot in 1565-66, wellicht langer.”⁹⁾

Hoe het ook zij, de aanwezigheid van het monogram B neemt alle twijfel weg en wijst in een andere richting, namelijk deze van een schilder, die in de laatste jaren voorzichtigheidshalve de „Meester B” wordt genoemd.

Van deze „Meester B” werd door Wolfgang Stechow¹⁰⁾ voorlopig het oeuvre samengesteld:

1° Actaeon verrast Diana bij het baden; gesigneerd B, 1573; Weense Pinacothek.

2° De Zondeval; gesigneerd B, 1576; Weenen, Akademie.

3° Vrouwenportret; gesigneerd B, 1574; verzameling Cremer, Dortmund.

4° Vrouwenportret; gesigneerd B, 1585; verzameling von Osmitz, Pressburg.

Jadwiga Vuyk, op zoek naar het werk van Blocklandt van Montfoort, voegde daar aan toe:

5° Actaeon verrast Diana bij het baden; gesigneerd B, 1579; verzameling Hoogendijk, Amsterdam¹¹⁾.

6° Portret van een jonge vrouw; gesigneerd B, 1574; verzameling Beets, Amsterdam¹²⁾.

Later bracht A. B. De Vries¹³⁾ nog twee voortreffelijke portretten, als pendants geschilderd, naar voren:

7° Derk van Os, 37 jaar, met twee zoontjes, resp. 4½ en 3½ jaar oud; gesigneerd B, 1563; particulier bezit, Nederland.

8° N. N. Pelgrom, echtgenote van Derk van Os, 25 jaar, met een dochtertje van 2 jaar en een zoontje van 3 maanden; gesigneerd B, 1563; particulier bezit, Nederland.

Prof. Dr. J. G. van Gelder was zo vriendelijk mij te wijzen op:

9° Een vrouwenportret, gesigneerd B, uit de collectie Chaix d’Est Ange, in 1934 te Parijs¹⁴⁾, onder de naam Holbein geveild.

Het paneel dat wij hierbij aansluiten:

10° Portret van een mannelijk lid der familie De la Faille; gesigneerd B, 1573; Museum Elsene.

is ten zeerste verwant met het „Portret van een jonge Vrouw” uit 1574 en zonder twijfel van dezelfde hand. Aan wie die hand behoorde — Blocklandt van Montfoort, Joos de Beer, of een derde, Zuid-Nederlander misschien,? — laten wij aan de beoordeling van Jadwiga Vuyk en Wolfgang Stechow over die zich steeds voor het probleem hebben geïnteresseerd¹⁵⁾, in de hoop dat deze mededeling hen hierbij enigszins kan helpen.

⁹⁾ Mededeling door den Heer Santos mondeling aan Mej. Bille gedaan, die zo vriendelijk was mij deze ter kennis te brengen.

¹⁰⁾ Wolfgang Stechow, „Noch einmal zu Antonis Blocklandt”, *Oud-Holland*, 1929, p. 282—284.

¹¹⁾ Jadwiga Vuyk, „Anthonie Blocklandt van Montfoort, III”, *Oud-Holland*, 1931, p. 72—82.

¹²⁾ Jadwiga Vuyk, „Un portrait de femme par Anthonie Blocklandt De Montfoort (1534—1583)”, *Mélanges Hulin de Loo*, 1931, p. 338, afb. Pl. XLV.

¹³⁾ A. B. de Vries, „Het Noord-Nederlandsch Portret in de tweede helft van de 16e Eeuw, 1934, p. 91, afb. Pl. 49 en 50.

¹⁴⁾ Galerie Charpentier, 11.12.1934.

¹⁵⁾ *Oud-Holland*, 1928, p. 275 e.v.; 1929, p. 106 e.v., p. 282 e.v.; 1931, p. 72 e.v., p. 142—143.

Not Christoffel van Utrecht but "Master B"

by R.-A. d'HULST.

The Museum of Elsene possesses a portrait of the 16th century representing a young man. This painting was attributed to Christoffel van Utrecht by G. J. Hoogewerff in his "Noord-Nederlandsche Schilderkunst". On closer examination of the panel, the year 1573 as well as the monogram B was found. This brings the author to add the portrait to the series of the known works by "Master B".

Boekaankondiging.

H. van Hall, Repertorium voor de Geschiedenis der Nederlandsche schilder- en graveerkunst (deel II 1933—1946), 's-Gravenhage, Mart. Nijhoff, 1949.

Een afzonderlijke bespreking verdient de voltooiing van H. van Hall's tweede deel van het Repertorium. Een boek even voorbeeldig als onmisbaar. De voortzetting, sedert 1946 door het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie ondernomen, bevat naast Noord- ook Zuid-Nederlandse (Vlaamse) schilders, tevens beeldhouwers etc., zelfs korte toelichtingen. Maar 't spreekt vanzelf dat Van Hall de opzet van deel I moest handhaven. Toch zou men wenschen dat over een jaar of wat een herdruk mogelijk wordt waarbij deel I, II en de bibliografie van het Rijksbureau tot één nieuw geheel wordt samengesmolten. Het zou billijk zijn deze nieuwe en gewenste uitgave dan duurzaam met de naam van Van Hall te verbinden, want de auteur verdient de blijvende dank van alle kunsthistorici in ons land. Is het met het oog hierop muggenziften enkele omissies te vermelden? Niet vermeld zijn kan. R. Lemaire's Studie over Het Lam Gods (Med. Kon. Vl. Academie 1945 (VII, no. 1). H. Gerson's essays (met catalogue raisonné) over Cl. van Beresteyn en P. C. Verbeeck (De Genealogie van het geslacht van Beresteyn, 1940) en R. Hamann's artikel in het Marburger Jahrbuch 1936, over Hagars Abschied bei Rembrandt vindt men niet onder de hier genoemde kunstenaars, maar in afdelingen van de iconografie. Met de hulp van het register is een en ander te vinden, maar toch blijft dat een inconvenient; verwijzingen hadden talrijker kunnen zijn. Beter dan zulke kleine lacune's is het de gebruikers van dit uitvoerige repertorium er op te wijzen dat ondanks grote volledigheid de moderne kunstkritiek in dag- en weekbladen met opzet, maar helaas, moest ontbreken. Niet ieder woord als dat van Huizinga werd later opnieuw uitgegeven, niet ieder voortreffelijk feuilleton als b.v. dat van Schmidt-Degener over Buytewegh werd herdrukt. Deze enkele voorbeelden zijn reeds voldoende om er op te wijzen hoe veel en bijzonder goed er juist door de werkzame oudere generatie in de krant geschreven is. Maar — 't zij toegegeven, dat is werk voor anderen. H. van Hall heeft tenminste reeds door zijn doorzettingsvermogen bereikt, wat in 1935 nog niet gelukt was, de voortzetting van zijn moeizaam werk te kunnen beleven. Niemand mag vergeten hoeveel moeilijkheden, vooral voor dit tweede deel, door hem, alleen als hij bleef, zijn overwonnen. Kranig. Onverzettelijk zelf, heeft hij bergen verzet.

J. G. van Gelder

OVER OUD-NEDERLANDS ZILVER

- a. E. Voet Jr. *Nederlandse Goud- en Zilvermerken 1445—1951*, tweede vermeerderde druk bewerkt door Ir. P. W. Voet Jr., M. Nijhoff, 1951.

Belangstelling voor de belangrijke Nederlandse zilversmeedkunst is er in vrij brede kring wel steeds geweest; het is echter verheugend, dat zij in deugdelijkheid toeneemt en zich